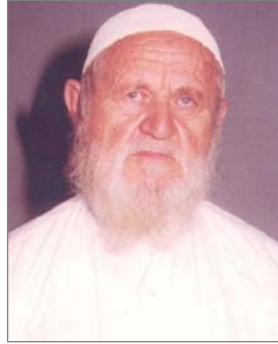


Muhammed Nâsîrüddin el-Elbânî (1332-1420/1914-1999)

XX. yüzyılın önde gelen hadis münekkitlerinden olan ve Nâsîrüssünne lakabıyla anılan Muhammed Nâsîrüddin el-Elbânî 22 Cemâziyelâhir 1420 (2 Ekim 1999) Cumartesi günü Ürdün'ün başkenti Amman'da vefat etti. Cenaze namazı öğrencisi Hüseyin Şakra tarafından kıldırıldı. Cenazesinde ailesinin bağırıp çağırarak ağlamamasını, techiz ve tekfin işlemlerinin geciktirilmemesini ve vefat ettiği yere yakın bir mekâna defnedilmesini vasiyet etmişti. Defin işlemleri vasiyetine uygun olarak gerçekleştirildi.



Ebû Abdurrahman Muhammed Nâsîrüddin b. Nûh Necâtî b. Âdem 1332/1914 senesinde Arnavutluk'un İşkodra kentinde fakir bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Asıl ülkesi olan Arnavutluk'a nisbetle el-Elbânî diye meşhur oldu. Babası Nûh Necâtî (ö. 1372/1953) İstanbul'daki dinî eğitim müesseselerinde eğitim gördükten sonra din hizmetlerinde bulunmak üzere memleketine dönmüş, çevresindeki insanların yoğun teveccühünü kazanmış, sevilen bir âlim idi. Devrin Arnavutluk Cumhurbaşkanı Ahmed Zogu'nun 1924'ten itibaren kontrolü tamamen ele geçirip müslümanları sindirmeye yönelik baskı politikası uygulamaya başlaması dolayısıyla, pek çok müslüman Arnavut gibi Muhammed Nâsîrüddin'in babası da ülkesini terk edip, ailesiyle birlikte Şam'a göçtü. Bu sırada on yaşına henüz girmiş bulunan ve temel dinî bilgilerini ailesinden öğrenen Elbânî ilk eğitimini Şam'daki Medresetü Cem'iyeti'l-is'âfî'l-hayrî'de tamamladı. Bunun yanı sıra sıkı bir Hanefî âlimi olan babasından Kur'ân, sarf, nahiv, belâgat gibi âlet ilimlerini tahsil etti. Ayrıca babasının yakın dostu ve Şam'ın önde gelen âlimlerinden Muhammed Saîd el-Burhânî'den fıkıh ve nahiv okudu. Bu arada fasih Arapça'yı öğrendi. Muhammed Behcet el-Baytâr'ın derslerine katıldı. Bir ara ticaretle meşgul olmaya başlamışsa da, zamanla babasının mesleği olan saat tamirciliğini öğrendi ve bu sayede ancak geçimini sağlayacak kadar çalışıp, geriye kalan

zamanında sürekli kitap okuma fırsatı elde etti. Muhtelif zamanlarda evlendiği üç hanımından beşi kız 13 çocuğu dünyaya geldi.

Yirmili yaşlarının başında Reşîd Rızâ'nın neşretmekte olduğu *Mecelletü'l-Menâr*'da (Rızâ'nın Selefî çizgiye yaklaştığı son yılları) okuduğu bazı yazılar Elbânî'yi Selefî anlayışı benimsemeye ve hadis ilmi ile meşgul olmaya yöneltti. Vaktinin büyük kısmını Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de geçirerek oradaki nâdir hadis yazmalarını incelemeye başladı. Kitaplara olan yakın ilgisi dolayısıyla kütüphane idaresi kendisine özel bir oda tahsis etti. Hatta raflardan kitap indirmek üzere çıktığı merdivende bazan altı saat kadar kaldığı anlatılır. Gazzâlî'nin *İhyâü ulûmi'd-dîn* (I-IV, 1889) adlı kitabını neşre hazırlamakla başladığı ilmî çalışmalarına Zeynüddîn el-İrâkî'nin *el-Mugnî an cümeli'l-esfâr fi'l-esfâr* (I-V, Kahire 1939) adlı eserini yayına hazırlayarak devam etti. Geleneksel rivayet metodu olan icâzetin gerekliliğine inanmamakla birlikte, Muhammed Râgıb et-Tabbâh'tan hadis rivayet icâzeti aldı. Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'deki hadis konusundaki pek çok yazma eserin fihristlerini hazırladı (*Fihrisü'l-mahtûtâtî'z-Zâhiriyye fi ilmi'l-hadîs*, Dımaşk 1970), ilim ehlinin varlığından haberdar olmadığı yazmaları keşfetti. Bunun yanında bazı özel kütüphanelerdeki yazma eserleri de ortaya çıkardı.

Nâsîrüddin el-Elbânî'nin özellikle hadis konusunda etkilendiği kişilerin başında İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye gelmektedir. Dolayısıyla rivayetlerle ilgili hükümlerinde bu düşünce çizgisinin izleri hâkimdir. Bununla birlikte sahip olduğu ilmî otoritenin gereği olarak, yeri geldiğinde bunları da eleştirmekten geri kalmamıştır. Mezheplere körü körüne bağlılığın terk edilip Kitap ve Sünnet'e vurgu yapılması, geleneksel düşüncenin dikkate alınmaması, bid'at ve hurafelerin şiddetle eleştirisi, söz konusu yaklaşımın ayırt edici özellikleridir. Bu görüşleri benimsemesi dolayısıyla Elbânî'yi başta babası olmak üzere ilim ehli pek çok kimse tenkit etti. Şam'da çalışmalarını sürdürdüğü sırada, Suriye'de bulunan diğer merkezlere kısa süreli yolculuklarla başlayan ilmî seyahatleri sayesinde aynı zamanda savunduğu fikirleri başkalarıyla paylaşma imkânı da buldu. Ancak bu sırada halkın, resmî makamların ve tarikatların şiddetli muhalefetleriyle karşılaştı. Kendisine ilmî ve fikrî pek çok reddiye yazıldı. Bu yüzden zaman zaman hapse girdi, sınır dışı edildi. Bu arada yapılan eleştirilere çeşitli eserler kaleme alarak cevaplar verdiği gibi, kendisi de pek çok kişiye reddiye yazdı.

Şam'da sürdürdüğü ilmî çalışmaları yanında haftada iki defa toplanan öğrencilerine ders verdi. Elbânî bu derslerde İbn Hacer'in *Nuhbetü'l-fiker*, İbnü'l-Kayyim'in *Zâdü'l-meâd*, Sıddîk Hasan Hân'ın *er-Ravzatü'n-nediyye*, Ahmed Muhammed Şâkir'in *el-Bâisü'l-hâsî şerhu İhtisâri Ulûmi'l-hadîs*, Buhârî'nin *el-Edebü'l-müfred*, Nevevî'nin *Riyâzü's-sâlihîn*, Münzirî'nin *et-Tergîb ve't-terhîb*, İbn Dakikül'îd'in *el-İlmâm fi ehâdisi'l-ahkâm* adlı eserlerini okuttu. Bu derslere farklı kesimlerden pek çok kimse devam etti. 1381-1383 (1961-1963) yılları

arasında Medine'de el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de eğitim ve öğretim faaliyetlerine katıldı. Bilâhare Şam'a döndü ve kendisini bütünüyle ilme verdi. Saat tamirciliğini önce kardeşine, onun vefatının ardından da oğullarından birine bıraktı. Özellikle Arap dünyasından, kendisinin tetkik ve tenkit yöntemini benimseyip rivayetlere uygulayan Muhammed Zühayr eş-Şâviş, Muhammed İbrâhim Şakra, Ömer Süleyman el-Eşkar, Abdurrahman Abdülhâlik, Mahmûd Mehdi el-İstanbulî, Hayreddin Vanlı, Hamdi Abdülmecîd es-Silefi'nin de aralarında bulunduğu çok sayıda kimse vardı. Ayrıca Muhammed Meczûb et-Tartûsî, Abdülkâdir el-Arnaût, Şu'ayb el-Arnaût, Abdurrahman el-Bânî ve Isâm el-Attâr gibi kimseler de ondan ve yönteminden istifade etti. Ortaya koyduğu çalışmaları ile, Arap dünyasında hâkim olan Selefi anlayışın tevhid-akaide esaslı vurgusuna hadisin de güçlü bir şekilde dahil edilmesini sağladı.

Suriye, Suudi Arabistan, Mısır ve Hindistan'da önemli heyetlere ve çalışma gruplarına dahil edildi, mühim eserlerin neşrine katkı sağladı. İlmî incelemeler yapmak gayesiyle körfez ülkeleri, Kahire, İskenderiye, Kudüs, Beyrut, Mağrib yanında İspanya, İngiltere ve Hollanda gibi çeşitli Avrupa ülkelerine de seyahatlerde bulundu; gittiği yerlerde konferanslar verdi. Gırnata'daki konferansı *el-Hadis hüccetün bi-nefsih fi'l-akâid ve'l-ahkâm* (el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, ts.), İngiltere'deki konferansı da *Menziletü's-sünne fi'l-İslâm* adlarıyla daha sonra neşredildi. 1419/1999 yılı Melik Faysal İslâm Araştırmaları ödülü tahrir ve tahkik çalışmaları yaparak hadis ilmine sağladığı katkılar sebebiyle Elbânî'ye verildi.

1400 senesinin Ramazan (Temmuz 1980) ayından itibaren Ürdün'ün başkenti Amman'a yerleşerek ilim, davet ve eğitim çalışmalarını burada sürdürmeye başladı; kısa süreli seyahatleri dışında ömrünün kalan kısmını Amman'da geçirdi. Vefatına yakın dönemlerde kalem tutacak gücü kalmamış, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-zaîfe*'nin telifini çocukları ve torunları yardımıyla sürdürebilmiştir. Vefatından 48 saat öncesinde bile içine düştüğü bir şüpheyi gidermek gayesiyle oğlu Abdüllatif'ten, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd* adlı eserini getirmesini istemesi ilme olan bitmez tükenmez arzusunun önemli bir göstergesidir. Üzerinde çalıştığı son eser *Tehzîbü Sahîhi'l-Câmiî's-sagîr ve'l-istidrâk aleyh'ti*. Kütüphanesi, vasiyeti gereği, içinde bulunan bütün matbu, fotokopi, yazma, kendisinin ve başkalarının istinsah ettiği eserler ve henüz tamamlanmamış çalışmalarıyla birlikte Medine'deki Mektebetü'l-Câmiatü'l-İslâmiyye'ye bağışlandı.

Elbânî'nin ilimle meşgûliyeti bilimsel bir kaygıdan ziyade insanların gündelik hayatına yön verme endişesini taşıyordu. Klasik kaynaklardaki hadisleri sahih ve zayıf diye ayırmakla, sahihlere uyulmasını, zayıflardan da kaçınılmasını sağlamayı hedefliyordu. Bu sebeple bütün çalışmalarını sünnetin İslâm'daki yerini muhkem hale getirmeye yönelik olarak yaptığını söylemek yanlış olmaz. Şu halde Elbânî'nin yöntemini ve gayesini, İslâm'ı her türlü

bid'atten arındırmayı hedefleyen 'tasfiye/arındırma' ve nesilleri sahih esaslar üzerine eğitmeyi hedefleyen 'terbiye/eğitim' şeklinde iki kelime ile özetlemek mümkündür. Tevhid konusuna da büyük önem veren Elbânî bu alanda da telif, şerh, ihtisar ve ta'lik türünde kıymetli çalışmalar yapmıştır. Bu bağlamda, *el-Hadis hüccetün bi-nefsih fi'l-akâid ve'l-ahkâm* (el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, ts.), *Tahzîrû's-sâcid min ittihâzi'l-kubûri mesâcid* (Beyrut 1979), *et-Tevesül ahkâmühû ve envâuh* (Beyrut 1980), *Vücûbü'l-ahz bi-hadîsi'l-âhâd fi'l-akâid* (Amman 2002), *ez-Zebbû'l-ahmed an Müsnedi'l-imâm Ahmed* (Beyrut 1999) gibi telif eserleri yanında, verdiği özel dersler esnasında İbn Teymiyye'nin *İktidâû's-sırâti'l-müstakîm muhâlefe ashâbi'l-cahîm* (Kahire 1369), Emîr es-San'ânî'nin *Tathîrû'l-i'tikâd min edrâni'l-ilhâd* (Küveyt 1984), Muhammed b. Abdülvehhâb'ın torunu Abdurrahman b. Hasan'ın *Fethu'l-mecid şerhu Kitâbi't-Tevhîd* (Riyad 1413) adlı eserlerini de okutup şerhlerini yapmıştır. Tahkikini yaptığı eserler arasında ise, Nevevî'nin *Riyâzü's-sâlihîn* (Beyrut 1979), Hatîb el-Bağdâdî'nin *İktidâû'l-ilm el-amel* (Küveyt 1985), Ebû Hayseme'nin *Kitâbü'l-İlm* (Küveyt 1985), İbn Ebû Ubeyd'in *Kitâbü'l-İmân* (Küveyt 1985), Tebrîzî'nin *Mişkâtü'l-Mesâbih* (I-III, Beyrut 1985) gibi eserleri vardır. Bunların yanı sıra, İbn Huzeyme'nin *es-Sahîh'i*, Tirmizî'nin *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye'si* (Amman 1985), Tahâvî'nin *Akâid*'ine İbn Ebû'l-İzz'in yazdığı *Şerhu'l-Akâid*'i (Beyrut 1988) gibi eserler üzerine yaptığı ihtisar çalışmaları bulunmaktadır. Burada kaydedilenlerin dışında daha pek çok eseri bulunan Elbânî Türkiye'deki ilim çevrelerinde de tanınmakta olup bazı eserleri Türkçe'ye de tercüme edilmiştir.

Özellikle sevenleri tarafından, 'Hadis ilimleri konusunda asrın müceddidi' veya 'asrın muhaddisi' gibi nitelendirmelere mazhar olan Elbânî, hadis ilminde yaptığı tahkik ve tesbit çalışmaları sebebiyle günümüz hadis çalışmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir. Aralıksız sürdürdüğü ilmî çalışmaları dolayısıyla sahih ve zayıf hadislerin tesbiti konusunda büyük bir maharet kazanmıştı. İlim ehli, kendisi tarafından hazırlanan eserlere sürekli ihtiyaç hissetmiştir. Mâlikî fikhî kaynaklarına dair *İrvâû'l-galîl fi tahrîci ehâdisi Menâri's-sebîl* (I-X, Beyrut 1985), *Silsiletü'l-ehâdisi's-sahiha ve şey'ün min fikhîhâ* (I-VII, Riyad 1996), *Silsiletü'l-ehâdisi'z-daîfe ve'l-mevzûa ve eseruhâ's-seyyü fi'l-ümme* (I-X, Riyad 2001) gibi çalışmaları bu anlamda sıkça başvurulanlardır. Ayrıca Elbânî'nin, muhtelif kaynaklarda geçen hadisleri değerlendirmeye tabi tutup tercihlerde bulunarak sahih ve zayıf şeklinde tasnif etmesi yanında, *et-Tergîb ve't-terhib*'in (I-III, Riyad 2000), *el-Câmiu's-sagîr*'in sahih (I-IV, Beyrut 1979) ve zayıflarını (I-III, Beyrut 1979), *Süneni Erbaa'nın sahih (Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, I-III, Riyad 1989; *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, Riyad 1988; *Sahîhu Süneni'n-Nesâî*, I-III, Riyad 1988; *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, Riyad 1986) ve zayıflarını (*Zaîfü Süneni Ebî Dâvûd*, Beyrut 1991; *Zaîfü Süneni İbn Mâce*, Beyrut 1988;

Zaîfü Süneni'n-Nesâi, Beyrut 1990; *Zaîfü Süneni't-Tirmizî*, Beyrut 1991) tesbit edip ayrı ayrı topladığı eserleri bulunmaktadır.

Elbânî'nin tahkik ve tahrîc çalışmaları günümüz hadisçilerinin genelde takdirini kazanmış olmakla birlikte, özellikle *Süneni Erbaa* başta olmak üzere klasik kaynaklarda yer alan hadislerin sahih ve zayıf diye ayrılıp, farklı çalışmalar olarak yayımlanması, hadislerle ilgili hükümleri mücerred olarak zikredip hadislerin tahrîci için başka eserlerine atıfta bulunmakla yetinmesi, araştırmacıların bu kaynaklardan istifadesini zorlaştırması yönüyle tenkit edilmiştir. Kaldı ki kendisi de, bu tür eserleri üzerine, daha sonra kaleme aldığı bazı çalışmalarında birtakım düzeltmeler yapmıştır. Yine, sert mizaçlılığı ile de bağlantılı olarak, muhaliflerini tenkit yöntemindeki aşırılığı yanında beşerî ve içtimaî özellikleri dikkate almadan yaptığı şiddetli eleştirileri de kendisine yöneltilen tenkitler arasında yer alır.¹

İbrahim HATİBOĞLU, Doç. Dr.

UÜ İlahiyat Fakültesi, BURSA

¹ Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî'nin hayatı ve şahsiyeti hakkında söylenenlerle eserleri hakkında şu kaynaklara başvurulabilir: Muhammed b. İbrâhim eş-Şeybânî, *Hayâtü'l-Elbânî ve âsâruhû ve senâü'l-ulemâ' aleyh*, I-II, Küveyt 1407/1987; İbrâhim Muhammed el-Alâ, *Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî muhaddisü'l-asr ve nâsirü's-sünne*, Dimaşk 1422/2001; İsmâ Müsâ Hâdî, *Hayâtü'l-allâme el-Elbânî rahimehullâh bi-kalemihî*, Amman 1422; a.mlf., *Muhaddisü'l-asr el-imâm Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî kemâ araftü*, Dârü's-Siddik 1423/2003; Muhammed el-Meczûb, *Ulemâ' ve müfekkîrûn a'rifühüm*, I, 287-325.